

گلپونه‌ها

آموزش مبانی موسیقی به کودکان

نویسندگان:

منیره رفیعیان

مجید رفیعیان

طراح گرافیک:

محمد رضا حافظی

انتشارات پسته‌نگار

اصفهان ۱۳۸۵

سرشناسه	:	رفعیان اصفهانی، منیره، ۱۳۶۰
عنوان و نام پدیدآور	:	گل پونه‌ها : آموزش مبانی موسیقی به کودکان
مشخصات نشر	:	اصفهان: بسته نگار، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۵۶ ص.: تصویر (رنگی)، جدول (بخشی رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۵۴۹۵-۰۰-۴
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبای مختصر
یادداشت	:	فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
یادداشت	:	چاپ قبلی: سنوبر، ۱۳۸۵.
شناسه افزوده	:	رفعیان اصفهانی، مجید، ۱۳۵۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۸۴۴۶۳۵

انتشارات بسته نگار

کتاب	:	گل پونه‌ها: آموزش مبانی موسیقی به کودکان
نویسندگان	:	منیره رفعیان، مجید رفعیان
طراح گرافیک	:	محمدرضا حافظی
ناشر	:	انتشارات بسته نگار
نوبت چاپ	:	اول - ۱۳۹۴
تیراژ	:	۵۰۰۰ نسخه
چاپ اول تا یازدهم	:	انتشارات سنوبر اول ۱۳۸۵ تا دهم ۱۳۹۱، ناشر مؤلف: یازدهم ۱۳۹۳
لیتوگرافی، چاپخانه	:	رنگارنگ، اصفهان
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۵۴۹۵-۰۰-۴

همه‌ی حقوق «گل پونه‌ها» محفوظ است.

هرگونه استفاده‌ی غیرمجاز از آن، از جمله تکثیر، نقل و یخش متن کتاب و تصاویر آن به هر طریق موجب پیگرد قانونی خواهد بود.

پیش‌گفتار

امروزه اهمیت آموزش موسیقی به کودکان و نوجوانان بیشتر از گذشته مورد توجه جامعه‌ی ما قرار گرفته است. افزایش روزافزون متقاضیان یادگیری موسیقی - به خصوص کودکان و نوجوانان - ضرورت تهیه‌ی برنامه‌هایی با کیفیت و غنی را به همه گوشزد می‌کند. در این بین مهم‌ترین نکته، روش‌های آموزش موسیقی به کودکان و نوجوانان است. امروزه نیاز به روش‌های استاندارد در برنامه‌های آموزشی موسیقی بیش از پیش احساس می‌شود البته به گونه‌ای که پویایی، علاقه و خلاقیت را برای کودکان و نوجوانان به ارمغان آورد. چه بسا اگر روش آموزش صحیح نباشد بهترین و خلاق‌ترین استعدادها به منسوی ظهور در نخواهند آمد و از این رو در بلندمدت زیان‌های بسیاری بر پیکر فرهنگ و هنر جامعه وارد می‌آید. کتاب حاضر نگاه عمیقی به اهداف، روش‌ها و محتوای مطالب اولیه‌ی علم موسیقی دارد که بر پایه‌ی تجربه‌های آموزشی و عملی پیشگامان و مربیان موسیقی کودک و نوجوان بنا نهاده شده است. در واقع هدف از این کتاب ارائه‌ی مطالب اولیه و پایه‌گذاری برنامه و محتوای درسی دوره‌ی موسیقی کودکان و نوجوانان براساس یک چارچوب منطقی است تا هم کودک و هم مربی از آن بهره‌مند شوند.

در اینجا ذکر چند نکته را ضروری می‌دانیم:

- محتوای کتاب با همراهی حداقل ۷۰۰ نفر از بچه‌های ۵ تا ۱۳ ساله در مدت ۲ سال - طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵ - به آزمایش درآمد و پس از بررسی نقاط ضعف و قوت به چاپ رسیده است. در این بین بیش‌ترین توجه به گروه سنی ۶ تا ۹ سال بوده است.
- ارزشیابی یادگیری، سنجش میزان توانایی‌ها و قابلیت‌های کودکان در زمینه‌ی موسیقی از دیگر اهداف این کتاب است.
- کتاب یک شیوه‌ی ملموس آموزشی را دنبال می‌کند و به طریقی ساده و روان به آموزش مبانی موسیقی می‌پردازد.
- هم‌چنین به مربیان پیشنهادها، روش‌های کاربردی و ساده‌ای را عرضه می‌کند که این خود می‌تواند روشی آموزش نیز محسوب شود.
- درس‌های کتاب به جز مباحث پایانی (هم چون: علامت‌های تغییردهنده و فاصله) همگی در فاصله‌ی زمانی ۲ تا ۵ ماه (۸ تا ۲۰ جلسه) با توجه به گروه سنی بچه‌ها تدریس می‌شود.
- والدین محترم به یاد داشته باشند که بچه‌ها بسیاری از مطالب را - که در کتاب ذکر شده - با حضور مستمر در کلاس‌های موسیقی آموزش می‌بینند.
- در ابتدا و انتهای کتاب؛ روش تدریس، نکات آموزشی دروس و نمونه‌ی حل تمرین‌ها آمده است که به طور حتم مربی باید قبل از تدریس، آن‌ها را مطالعه و شیوه‌ی حل تمرین‌ها را مرور کند، زیرا در تمام نمونه‌ها نکته‌هایی نهفته است که توجه به آن‌ها اهمیت دارد.
- آشنایی مربی با روش‌های استاندارد آموزش موسیقی به کودکان و نوجوانان بسیار مؤثر و در روش تدریس مربی بسیار تأثیرگذار است.

در پایان وظیفه‌ی خود می‌دانیم که از همه‌ی عزیزانی که در روند شکل‌گیری این کتاب از لطف آن‌ها برخوردار بوده‌ایم صمیمانه سپاسگزاری کنیم. به‌خصوص از:

- پدر هنرمند و مادر هنردوست و دلسوزمان که گام‌های هنری خویش را مرهون تشویق‌ها و زحمات ایشان هستیم.
- دوست و مربی عزیزمان سرکار خانم پروانه دادخواه که تشویق‌ها و رهنمودهایشان همیشه چراغ راه ما بوده است.
- و دوستان عزیز خانم شهرزاد احمدپور سامانی و خانم ندا نصراصفهانی که به ترتیب در زمینه‌های تهیه و تدوین کتاب زحماتی را تقبل نمودند.

با احترام

منیره رفیعیان اصفهانی - مجید رفیعیان اصفهانی

اصفهان ۱۳۸۵

توضیحاتی در مورد برخی درس ها و نحوه‌ی تدریس مطالب این کتاب

صفحه ۱ و ۲: صداهای بم، متوسط و زیر

صدا چیست؟

این اولین سؤالی است که از بچه‌ها می‌پرسیم. به بچه‌ها آموزش می‌دهیم که اصوات به وسیله‌ی گوش‌ها شنیده می‌شوند. سپس تفاوت اصوات موسیقایی و غیرموسیقایی را با مثال‌هایی برای بچه‌ها توضیح می‌دهیم و در نهایت اصوات موسیقایی را به دو دسته بوم (بم) و بیم (زیر) تقسیم می‌کنیم. شاید بهترین نمونه برای بچه‌ها صدای حیوانات باشد. همچنین برای اینکه تفاوت صدای بم و زیر را به بچه‌ها تفهیم کنیم؛ از پیانو کمک می‌گیریم. ابتدا روی نت "دو" اکتاو اول و سپس روی نت "دو" اکتاو هفتم یا ششم پیانو می‌نوازیم.

پس از یک جلسه که صدای بم و زیر را به بچه‌ها آموزش دادیم، نوبت به صدای متوسط یا به عبارتی بام می‌رسد. می‌توان با ابتکار، روش‌ها و بازی‌های مختلفی را ابداع کرد. برای نواختن پیانو به نکات زیر توجه کنید:

- در سه اکتاو مشخص ۱، ۳ و ۷ پیانو بنوازد تا بچه‌ها به طور دقیق صداها را تشخیص دهند.

- ابتدا نت‌ها را به صورت تکی اجرا کنید و سپس به صورت ملودیک به نواختن پیانو بپردازید.

کار در کلاس: تمرین‌هایی هستند که می‌توان به صورت تک نفره یا گروهی در کلاس انجام داد. حتی می‌توانید آن‌ها را روی تابلو کلاس نوشته و سپس اجرا کنید.

صفحه ۳: صداهای بالا رونده و پایین رونده

هدف از این تمرین آشنا نمودن بچه‌ها با جهت حرکت صداها است. صداها از بم به زیر و یا برعکس در حرکت هستند.

صفحه ۹: خط میزان

میزان‌ها را به خانه‌هایی کنار هم تشبیه کنید که در هر خانه به تعداد مساوی انسان زندگی می‌کند.

صفحه ۱۳: نت‌خوانی

هدف، تقویت نت‌خوانی بچه‌ها است. مربی باید نمونه‌هایی از این تمرین‌ها را بر روی تابلو نوشته و بچه‌ها نت‌ها را ابتدا با سرعت کم و به تدریج با سرعت زیاد بخوانند. ذکر چند نکته ضروری است:

- جمله‌ها را کوتاه و حداکثر در ۲ میزان نوشته و به تدریج به تعداد میزان‌ها اضافه کنید.

- ابتدا از جمله‌هایی با نت‌های متصل به هم و سپس از جمله‌های با فواصل منفصل استفاده کنید.

- هنگام نوشتن فواصل منفصل، ابتدا از فواصل دوم و سوم استفاده و سپس فاصله‌ی آن‌ها را بیشتر کنید.

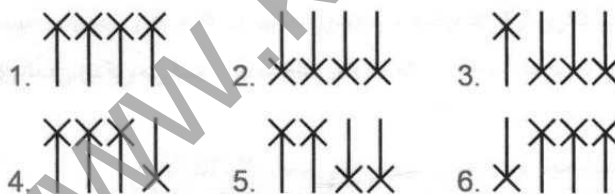
صفحه ۱۷: نت‌خوانی و تمرین‌های صداسازی (سلفژ)

هدف، نت‌خوانی و همچنین تمرین‌های صداسازی است. می‌توانید علاوه بر روش زیر از آهنگ‌های ساده‌ی کودکانه استفاده و همراه با نواختن پیانو بچه‌ها را به آواز خواندن تشویق کنید.

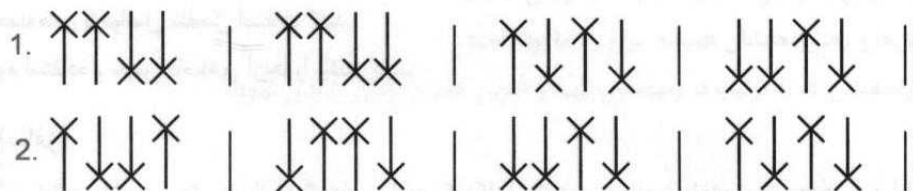
در این مرحله معلم می‌تواند تمرین‌های شنوایی و گفتاری را گسترش دهد و به صورت تمرین‌های صداسازی ارائه کند. معلم با پیانو نت‌ها را می‌نوازد و بچه‌ها صدای نت‌ها را تقلید می‌کنند. مربی باید به بچه‌ها گوشزد کند که ابتدا به صدای پیانو گوش فرا دهند و سپس صدای خود را با صدای پیانو همسان کنند. هم‌چنین معلم باید از خارج خواندن، فریاد زدن و آهسته خواندن بچه‌ها با تذکر ملوم جلوگیری کند. پس از چند جلسه تمرین، معلم می‌تواند جهت متنوع شدن کلاس از تمرین‌هایی که در پیوست (۱) آمده استفاده و بچه‌ها را به تمرین‌های صداسازی علاقه‌مند سازد. برای نمونه در این تمرین‌ها معلم می‌تواند به بچه‌ها بگوید دست‌های خود را به حرکت درآورند، مثل پرندگان پرواز و با بستن چشم‌ها حس پرواز کردن را تجسم کنند. تمرین‌های صداسازی را در گام "دو بزرگ" انجام دهید. نت‌ها را به صورت نت گرد و متصل بر روی تابلو بنویسید تا بچه‌ها پس از نت‌خوانی با پیانو همراهی کنند. سرعت اجرای قطعه‌ها را ابتدا بسیار کند در نظر گرفته و به تدریج افزایش دهید، تمرین‌ها را تا جایی ادامه دهید که بچه‌ها خسته نشوند.

صفحه ۱۸: نت گرد

از این مرحله به بعد بچه‌ها علاوه بر نام نت‌ها، با شکل زمانی آن‌ها نیز آشنا خواهند شد. لفظ شکل مربوط به زمان و لفظ نام مربوط به نام نت‌ها است، پس باید تا مدت‌ها این دو لفظ از هم تفکیک شوند. بچه‌ها باید یاد بگیرند که نام نت‌ها می‌تواند براساس تعداد ضرب به شکل‌های مختلف تقسیم شوند. قبل از این مرحله معلم باید طی چند جلسه به صورت غیرمستقیم به آموزش ریتم پردازد تا بچه‌ها با ریتم آشنایی پیدا کنند. می‌توان به تمرین‌هایی مانند قدم زدن با صدای سازهای کوبه‌ای یا صدای دست معلم اشاره کرد. اما آموزش ضرب‌ها به کودکان و نوجوانان با روش دست زدن و پا زدن انجام می‌شود. برای آشنایی بچه‌ها با مقدار کشش شکل‌های زمانی مختلف، از دو علامت دست (↑) و پا (↓) استفاده می‌کنیم. تمرین‌های اولیه شامل تمرین‌هایی جهت هماهنگی و تقویت حس ریتمیک بچه‌ها است که برای این منظور معلم می‌تواند از نمونه‌های زیر استفاده کند؛ آن‌ها را روی تابلو بنویسد و بچه‌ها گروهی و سپس انفرادی به اجرای هر کدام پردازند.

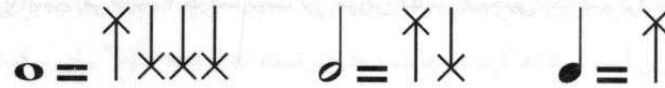

در مرحله‌ی بعد علامت‌های دست و پا را درون خط‌های میزان گذاشته و وزن را پدید می‌آوریم.

بچه‌ها در حین اجرای دست و پا، با صدای بلند نوع آن را مشخص کنند.

در پایان به مرحله‌ای می‌رسیم که یک نت گرد ۴ ضرب؛ شامل یک حرکت دست و ۳ حرکت پا، نت سفید ۲ ضرب؛ شامل یک حرکت دست و یک حرکت پا و سیاه ۱ ضرب؛ شامل فقط یک حرکت دست است.

معلم با توجه به تمرین‌های بالا ابتدا یکی یکی اسم شکل‌ها و سپس نام نت‌ها را جایگزین ضرب‌های فوق می‌کند و ماهیت اصلی نت‌ها را که همان مفهوم ضرب است، برای بچه‌ها بازگو می‌نماید. به یاد داشته باشید مطالب فوق حداقل ۵ تا ۶ جلسه از کلاس را به خود اختصاص می‌دهد. مشابه تمرین‌هایی که در پیوست (۲) آمده است را برای بچه‌ها بنویسید تا اجرا کنند. معلم باید نمونه‌های مختلف از این نوع تمرین‌ها را با بچه‌ها اجرا کند.

روش اجرای حرکت‌های دست و پا

برای اجرای حرکت دست که با علامت نشان داده می‌شود، دست چپ را ثابت نگه می‌داریم و دست راست را به صورت عمودی به طرف پایین حرکت می‌دهیم تا به دست چپ برخورد کند و سپس به جای خود باز گردد. توجه کنید که حرکت دست به صورت عمودی باشد و از حرکت افقی پرهیز نمایید.

حرکت اول

حرکت دوم

حرکت سوم

برای اجرای حرکت پا که با شکل نشان داده شده است، دست‌ها به صورت عمودی بر روی پا (قسمت ران) فرود آمده و سپس به جای اول خود باز می‌گردند. حرکت پا مانند دست شامل دو قسمت رفت و برگشت است.

حرکت اول

حرکت دوم

حرکت سوم

تذکر:

- نباید حرکت پا را با حرکت پا زدن معمول در سطوح بالاتر موسیقی اشتباه گرفت زیرا حرکت پا زدن به صورت علمی در اواخر دوره به بچه‌ها آموزش داده می‌شود.
- معلم می‌تواند روش دست و پا زدن را به تدریج به دست زدن تنها تبدیل کند و در نهایت؛ در پایان دوره، روش پا زدن (با سرپنجه) را آموزش دهد.
- پس از یادگیری کامل بچه‌ها، می‌توان تمام حرکت‌ها را تبدیل به دست زدن کرد و مفهوم ضرب و تعداد ضرب را به بچه‌ها آموزش داد.

به بچه‌ها آموزش دهید که نت سفید شامل یک حرکت دست و یک حرکت پا است. (می‌توانید ۲ حرکت دست نیز آموزش دهید.) همچنین یک نت گرد شامل ۲ نت سفید است. می‌توانید این کار را به وسیله‌ی ترازو نیز انجام دهید.

به بچه‌ها آموزش دهید که نت سیاه شامل یک حرکت دست است، همچنین یک نت گرد شامل ۴ نت سیاه و یک نت سفید شامل ۲ نت سیاه است. مربی باید نمونه‌هایی ساده‌تر از این نوع تمرین‌ها را در کلاس انجام دهد.

قبل از انجام این تمرین‌ها، در کلاس نمونه‌هایی ساده و در قالب ۳ نت یکسان و هم نام بنویسید و به تدریج به تعداد نت‌ها به صورت یکسان اضافه و از فواصل منفصل استفاده کنید. ضمن تدریس باید به بچه‌ها تأکید کنید "وزن میزان‌ها ۴ تایی" یا "وزن میزان‌ها ۳ تایی" است. می‌توانید میزان‌ها را به کفهی ترازو تشبیه کنید.

تمرین‌ها نوعی دیکته‌ی ریتم به صورت خیلی ساده است با این تفاوت که جواب‌ها در قالب ۲ گزینه داخل هر کادر نوشته شده و پس از اجرای یکی از تمرین‌ها توسط مربی بچه‌ها گزینه‌ی صحیح را انتخاب می‌کنند. در مورد این تمرین‌ها بهتر است از دست زدن و پا زدن استفاده کنید به خصوص برای بچه‌های پیش دبستانی، ولی در صورتی که با پیانو نت‌هایی را به صدا در می‌آورید به صورت ملموس شروع به پا زدن کنید تا هم بر ریتم تأکید شود و هم بچه‌ها با شیوه‌ی پا زدن واقعی به صورت غیرمستقیم آشنا شوند. در مورد پا زدن چیزی به بچه‌ها نگویید. می‌توانید نمونه‌هایی از این تمرین‌ها را بر روی تابلو نوشته و از بچه‌ها بخواهید اجرا کنند.

بچه‌ها با مفهوم خط میزان، کشش نت‌ها، ضرب و وزن آشنا شده‌اند. میزان‌های ۴ ضربی مهم‌ترین مطلبی است که بچه‌ها در این مرحله فرا می‌گیرند. نظر آن‌ها را به کسر میزان جلب کنید و در مورد صورت کسر (عدد بالایی) توضیح دهید. مفهوم عدد پایینی را به آینده و کلاس‌های تخصصی موکول نمایید. به طور حتم برای بچه‌های کوچک‌تر می‌توان این تمرین‌ها را به صورت ساده‌تر اجرا کرد.

به توضیح‌های صفحه‌ی ۲۷ مراجعه کنید.

برای آشنایی بچه‌ها با آکورد می‌توانید تمرین‌های کلاسی را به صورت آکورد اجرا کنید.

بچه‌ها را به پای پیانو دعوت کنید و به آن‌ها بگویید ما می‌توانیم هم‌زمان چند نت را به صدا در آوریم و صدایی جالب خلق کنیم. نام کلیدهای پیانو را به بچه‌ها آموزش دهید.

به توضیح‌های صفحه‌ی ۲۷ مراجعه کنید.

صفحه ۳۷: سکوت گرد

برای اجرای سکوت‌ها می‌توان برحسب کشش از خود کلمه "سکوت" استفاده کرد. برای شکل سکوت گرد؛ کلمه‌ی "سکوت" را به اندازه ۴ ضرب، برای شکل سکوت سفید؛ ۲ ضرب و برای سکوت سیاه؛ ۱ ضرب می‌کشیم. اما بهتر است از کلمات "پیس" و "هیس" که برای بچه‌ها بسیار جذاب و شیرین است استفاده کرد. در نهایت صحیح‌تر است که از کلمه "اوم" برای سکوت‌ها استفاده نمایید.

صفحه ۳۸: سکوت سفید

مربی به صورت جداگانه پس از تدریس سکوت سفید، نمونه‌هایی را جهت نت‌خوانی کودکان بر روی تابلو نوشته تا بچه‌ها آن را اجرا و به طور کامل درک کنند. (به توضیح‌های صفحه ۳۷ نیز مراجعه کنید.)

صفحه ۴۰: نت‌خوانی

بهتر است مربی برای بچه‌های کوچک‌تر نمونه‌هایی ساده‌تر از این نوع تمرین‌ها را نوشته تا بچه‌ها اجرا کنند.

صفحه ۴۳: فاصله هشتم (اکتاو)

صدای هر کدام از نت‌های پایین و بالا را در فاصله هشتم روی پیانو اجرا کنید تا بچه‌ها متوجه تفاوت آن‌ها شوند. بچه‌ها با توجه به آمادگی ذهنی خود نت‌های "می بالا" و "فا بالا" و ... را فقط با توضیح مربی بر روی تابلو و طی چند خط نت‌خوانی فرا می‌گیرند. آموزش مفهوم هشتم به بچه‌های پیش دبستانی لزومی ندارد.

صفحه ۵۰: نت‌خوانی

بهتر است مربی برای بچه‌های کوچک‌تر نمونه‌های ساده‌تر از این نوع تمرین‌ها را نوشته تا بچه‌ها آن‌ها را اجرا کنند.

صفحه ۵۱: فاصله

تدریس فواصل به بچه‌های پیش دبستانی ضرورتی ندارد؛ هر چند طی آموزش‌های عملی ثابت شد که بسیاری از آن‌ها قادر به شمردن فواصل هستند و به طور کامل مفهوم فاصله را درک می‌کنند.

صفحه ۵۵: علامت‌های تغییر دهنده‌ی دیز و بمل، مفهوم پرده و نیم پرده

تدریس این مبحث به صورت کامل برای بچه‌های کوچک‌تر ضرورتی ندارد و می‌توان فقط به ذکر نام و تأثیر آن‌ها بر روی نت‌ها هنگام نواختن ساز - مثل فلوت ریکوردر - اشاره کرد. به بچه‌های بزرگ‌تر علاوه بر تدریس پرده و نیم پرده، می‌توان الگوی گام ماژور را نیز آموزش داد.

صفحه	عنوان
۱	صدای بم - صدای زیر.....
۲	صدای متوسط.....
۳	صداهاى بالا رونده و پایین رونده
۴	الفباى موسيقى
۵	خط هاى حامل - کلید سل
۶	نت "دو"
۷	نت "ر"
۸	نت "می"
۹	خط میزان - دولا خط پایان
۱۰	نت "فا"
۱۱	نت "سل"
۱۲	تمرین
۱۳	تمرین نت خوانی - مفهوم دولا خط برگشت
۱۴	نت "لا"
۱۵	نت "سی"
۱۶	تمرین
۱۷	تمرین
۱۸	شکل گرد
۱۹	شکل سفید
۲۰	شکل سیاه
۲۱	تمرین
۲۲	مفهوم وزن
۲۳	تمرین شنوایی
۲۴	تمرین وزن
۲۵	تمرین وزن
۲۶	تکرار میزان - تکرار دو میزان - برگشت
۲۷	میزان هاى چهار ضربى
۲۸	تمرین

۲۹	نقطه.....
۳۰	میزان‌های سه ضربی.....
۳۱	تمرین.....
۳۲	تمرین.....
۳۳	تمرین.....
۳۴	تمرین.....
۳۵	میزان‌های دو ضربی.....
۳۶	تمرین.....
۳۷	سکوت گرد.....
۳۸	سکوت سفید.....
۳۹	سکوت سیاه.....
۴۰	تمرین نت خوانی.....
۴۱	الفبای لاتین موسیقی.....
۴۲	تمرین.....
۴۳	نت "دو" بالا.....
۴۴	تمرین.....
۴۵	نت "ر" بالا.....
۴۶	تمرین.....
۴۷	تمرین.....
۴۸	چنگ.....
۴۹	تمرین.....
۵۰	تمرین نت خوانی.....
۵۱	فاصله.....
۵۲	تمرین.....
۵۳	صدای قوی و ضعیف.....
۵۴	خط اتحاد.....
۵۵	علامت‌های تغییردهنده دیز و بمل، مفهوم پرده و نیم پرده.....
۵۶	تمرین.....
	پیوست‌ها.....